

великих цивілізацій Стародавнього світу загалом підтверджує це припущення, оскільки й обеліски, й піраміди (як наверхня обеліска) Стародавнього Єгипту, а також вертикально вкопані культові камені Ханаану й інших стародавніх семіто-хамітських країн є, очевидно, продовженням доісторичних фалічних символів — менгірів. Водночас стародавня мегалітична традиція, що збереглась і в історичний період, мала, можливо, певне спільне джерело розвитку, яке не збереглося донині (на цю роль найбільше підходить легендарна Атлантида, нащадки населення якої й могли стати першими представниками давньосередземноморської раси).

У наступних главах нашого видання ми перейдемо до розгляду історії та релігії європеоїдів — іберійсько-кавказьких, семіто-хамітських та індоєвропейських народів, — найдавніші з яких, на наш погляд, були прямими спадкоємцями цих доісторичних епох і передцивілізацій. Найяскравіша серед них — велика і загадкова **трипільська культура**.

Глава 7

ТРИПІЛЛЯ — ПРАЦИВІЛІЗАЦІЯ ЄВРАЗІЇ

Згідно з фундаментальним «Довідником з історії України» **трипільська етнокультурна спільність** — археологічна культура мідного віку, яка існувала в XXXVIII—XXVI ст. до н. е. (за іншими даними, її початок датується 5400—4600 рр. до н. е.) [43, 577; 165, 29]. Ця культура отримала свою назву від поселення, відкритого і вивченого відомим українським археологом *В. Хвойкою*. (1850—1914) у 90-х роках XIX ст. поблизу села Трипільля на Київщині. Ця етнокультурна спільність була поширена на території лісостепової та частково степової смуг Правобережної України, Молдови і східної Румунії (на румунській території такі знахідки зараховують до культури *Кукутені* — від назви місцевого поселення).

Основні етапи розвитку

У розвитку трипільської культури визначають три основні періоди [15, 78—80; 43, 877—878]:

А. Ранній період (бл. 4000—3600 рр. до н. е.). Поселення переважно не великі (1,5 га), розташовані на річкових терасах і важкодоступних мисах, плато. Склалися з 30—40 жител двох типів — малих і великих. Виникли перші селища з круговим плануванням (як у платонівських описах міст-атлантів). Знаряддя виготовляли з кременю й кістки, використовували в невеликій кількості

мідні вироби. Багато *статуеток* (як і на Мальті), що зображують сидячу жінку. Відомі глиняні моделі жител, мідні й інші прикраси. Досліджено *храм* цього періоду (Сабатинівка) — приміщення з жертovníком, жіночими статуетками на *бикоподібних* кріслах, з кріслом-троном для верховної жриці. На цьому етапі домінувало осіле скотарство, розвивалося мотичне землеробство, різні допоміжні господарські промисли, поширювалося виробництво глиняного посуду, прядіння і ткацтво;

В. Середній період (3600—3150 рр. до н. е.). У межиріччях Південного Бугу і Дніпра розташовуються на плато *великі поселення* (по суті, протоміста), забудовані великими наземними спорудами. Деякі з них (Майданецьке, Таллянки на Черкащині) займали площу 300—400 га, мали радіально-концентричне вуличне планування і були щільно забудовані (загальна чисельність жителів могла становити 15—20 тис. осіб). Частина будинків *двоповерхові*, склалися з кількох кімнат, мали великі глиняні *печі*. На цьому етапі зросла роль *землеробства* з використанням тяглової сили тварин, удосконалилися різні види *ремесел*, поживавився *обмін* із сусідніми племенами, зокрема Балкано-Дунайського регіону. Деякі поселення зміцнилися валами й ровами, у будинках зустрічаються круглі вікна й похилі дахи. Збільшується кількість мідних виробів (зокрема, сокир), з'являється мальована кераміка. Змінюється форма статуеток — переважно це *стоячі фігурки* з округлою головою. Разом із жіночими зустрічаються чоловічі зображення. Знайдено поховання в житлах;

С. Пізній період (3150—2350 рр. до н. е.). Трипільська етнокультурна спільність проникає на Волинь, у Північне Подніпров'я і Степове Причорномор'я. Єдина етнокультура поділяється на багато *локальних груп*. У зв'язку зі зміною економічної ситуації та впливом кочових племен посилюється роль *осілого скотарства*. З'являються великі горни для обпалювання посуду. Більше виробляється *зброї* з кременю, каменю й міді. За межами поселень-гігантів розміщуються великі *колективні могильники*, поруч із наземними житлами часто зустрічаються землянки. Удосконалюється техніка обробки кременю (шліфовані кам'яні сокири), а деякі вироби з міді виготовлені з використанням зварювання при температурі 350—400 °С. Поширені жіночі статуетки довгастих пропорцій зі схематизованою головою і щільно стуленими ногами.

Отже, трипільська етнокультурна спільність пройшла тривалий етап соціального розвитку — від невеликих родів і племен з давніми традиціями вшановування жінки і культу Матері Землі до появи великих поселень *протоміського типу* і диференціації різних категорій населення [43, 877]. Досить розвинена була *духовна культура* трипільців. Вона охоплювала різні землеробські культури, космогонічні уявлення, культ матері-прародительки, культ домашніх тварин (здебільшого бика), вогню. Трипільці освоїли різні форми мистецтва, зокрема розпис мінеральними фарбами приміщень і глиняного посуду. У періодах А і В був поширений лінійно-заглиблений орнамент, у періоді С — шнуровий і заглиблений. Широко відома мікроскульптура трипільців: фігурки жінок, тварин (зокрема, на колесах), моделі жител, частина з яких (з колекції С. Платонова) представлена на мал. 16—24 (див. кольорову вклейку). Багато дослідників переконані, що за часів трипільської культури зародилася *протописемність*, яка розвинулася потім у Шумері, а також були закладені основи *першої євразійської цивілізації*, центр якої колись розташовувався на території сучасної України.

Складними залишаються питання походження й історичної долі *трипільців*. На думку багатьох дослідників, на їхнє формування справляли вплив і культури місцевого неолітичного населення, і частини *балкано-дунайської* спільноти, що мала контакти із землеробськими народностями Передньої Азії [43, 878]. Трипільські племена, своєю чергою, мали широкі зв'язки з населенням Центральної Європи. Історична доля трипільських племен у різних районах їх проживання склалася неоднаково. Проте основну причину поступового сходження з авансцени історії трипільської етнокультурної спільноти, що за багатьма своїми характеристиками наближається до класичних цивілізацій стародавнього світу (протоміста, протописемність, соціальна диференціація, розвинений культ), вбачають у посиленні зовнішніх праїндоевропейських впливів, зокрема, носіїв *середньоостогівської* та *ямної культур**, а також деяких племен *культури кулястих амфор* на Волині. Багато дослідників вважає, що традиції трипільської культури у зміненому вигляді існували в наступний історичний період і збереглися у традиційній народній культурі *українців* (тип жител у степових районах, розпис будинків і глиняного посуду, візерунки на вишивках тощо).

Взаємовідносини трипільського і середньоостогівського етнокультурних масивів становили, на думку українського історика П. Толочка, *основний сюжет* праісторичного процесу в епоху неоліту, оскільки це символізувало протистояння *двох світів*: *світу хліборобів* з їхнім матриархальним культом, основаним на шануванні Великої Матері — Богині Землі та її сакральному шлюбі з чоловічим представником небесної сфери (найчастіше в образі бика), і *світу скотарів*, які шлюбний договір між землею і небом замінили такою самою сакральною боротьбою небесного, світлого божества з хтонічним злим началом (переважно в образі змія або дракона) [180, 29].

Загалом трипільська культура була *вершиною розвитку* енеолітичних землеробських спільнот Європи [43, 878], однією з найблискупіших землеробських цивілізацій мідного віку [15, 76]. Деякі дослідники (наприклад, український учений-археолог Ю. Шилов) переконані, що кукутено-трипільська археологічна культура Дунайсько-Дніпровського межиріччя була територією першої у світі *держави Аратти*, початок формування якої датують VII тис. до н. е. [165, 11].

Для того щоб краще зрозуміти етнокультурну ситуацію, яка передувє появі феномену Кукутени-Трипілля і його зв'язків з іншими доісторичними культурами, нам потрібно повернутися в кінець мезоліту і на початок «неолітичної революції».

Одна з версій походження працивілізації

Мезоліт, як вважають сучасні дослідники, почався в *Середземномор'ї* та на *Близькому Сході* в XI—X тис. до н. е., а в межах Східної та Центральної Європи дещо пізніше — у другій половині IX тис. до н. е. (на території України, наприклад, мезолітична епоха датується кінцем IX—V тис. до н. е.) [15, 60]. Завер-

* Сучасні дослідники припускають, що першими індоєвропейцями були носії саме цих культур (IV—III тис. до н. е.), у яких важливу роль відігравало скотарство і практично не було культу Богині-Матері [58, I, 85–97].

шився мезоліт у різних місцях також неодноразово — спочатку на півдні Східної Європи (середина VI тис. до н. е.). Через те цю епоху іноді поділяють на дві: мезоліт (XI—VII тис. до н. е.) і протонеоліт. Праісторія *індоєвропейців*, які колись також становили велику ностратичну мовну макросім'ю, почалася, за деякими припущеннями, саме в цей період, тобто близько X—IX тис. до н. е., коли утворилася так звана *євразійська* (або *бореальна*) макроспільнота, котра «спеціалізувалася» на полюванні на оленів після вимирання палеолітичних мамонтів. Названі *євразійці-бореали*, осередок формування яких співвідносять із прильодовиковою зоною між Карпатами та Балтикою, залишили після себе археологічну культуру, названу **свідерською** (від стоянки Свідри-Вельке поблизу Варшави) [163, 19]. Ця мезолітична культура, поширена в південно-східній Прибалтиці й сусідніх районах Європи, має *верхньопалеолітичне коріння* й вирізняється специфічними (так званими свідерськими) наконечниками стріл у формі листка верби з черешком. В Україні відомі кілька типів свідерської культури, зосереджених переважно на Волині (Нобель) і на середній Десні (Смячка). Окремі групи свідерського населення проникали далеко на південь, до Криму й Балкан [15, 64]. Існує припущення, що саме свідерці винайшли лук і приручили собаку [165, 19].

Просуваючись далі на південь, західна частина «євразійців-свідерців» опинилась, як вважає Ю. Шилов, у *Малій Азії*, де одомашнила кіз і овець, ставши в такий спосіб однією з перших *скотарських спільнот*. Інша їх частина влилася у протоетнічний масив *палеоєвропейців* пониззя Дніпра і прилеглих областей, а третя стала основою формування *урало-алтайської* мовної спільності. Згідно з бореальною гіпотезою в цей час поруч із малоазійськими євразійцями-свідерцями (від них беруть свій початок і протоіндоєвропейці) розселилися племена *афразійської* мовної спільності, які перебували ще на стадії протосемітохамітської єдності та сприймали так звану *натуфійську археологічну культуру* [165, 19]. Ця культура є протоєнеолітичною культурою Леванту, що одержала свою назву від Ваді-ен-Натуф у Палестині*. Основою господарства тут були полювання і рибальство, проте вже почали з'являтися постійні поселення, що свідчило про початок переходу до осілого способу життя (в Естнані, наприклад, розкопано близько 50 круглих будинків, тоді як у свідерців житла були здебільшого прямокутні). Вважається, що саме нащадки «натуфійців» побудували на місці ранньої стоянки цієї культури найдавніше у світі протомісто Єрихон близько VIII тис. до н. е. Це стародавнє поселення було оточене стіною заввишки 5 м і завширшки 1,5 м, а поряд із воротами височіла 9-метрова кам'яна вежа. У невеликих житлах — будинках із цегли-сирцю водночас проживало близько 2 тис. мешканців [15, 65].

Наприкінці VIII тис. до н. е. малоазійські свідерці захопили це протомісто (Єрихон А) та інші поселення натуфійців аж до Синаю**. Єрихон Б відобразив утворення нової, дещо змішаної культури протоіндоєвропейців, носіїв так званої

* Палестина, як ми побачимо далі, отримала свою назву від одного з індоєвропейських народів, а раніше називалися Ханааном, який єгиптяни йменували Хуру, тобто країною хуритів — одного з найдавніших іберійсько-кавказьких народів. Тому натуфійська культура є, найімовірніше, іберійсько-кавказькою або сформованою під її впливом.

** Єрихон існував і в більш пізній час: у протоміський період (бл. 3200 р. до н. е.) і до 1580 р. до н. е., коли стародавні єгиптяни зруйнували тут поселення семітів-гіксосів. У пізньобронзовому віці місто, відповідно до біблійних переказів, було захоплене ізраїльтянами і з настанням віку заліза знову частково заселене [15, 65].

тахунівської археологічної культури. Центром тахунівців стало прамісто площею понад 12 га в Анатолії поблизу сучасного селища *Чатал-Хююк* (південне узбережжя Малої Азії). Його населення одне з перших об'єднало землеробство і скотарство, зберігши при цьому поклоніння Праматері всього суцього, властиве ще євразійським мисливцям на мамонтів [165, 19], які вийшли з кроманьйїдного матриархального населення, що стало основою формування європеїдного антропологічного типу.

Паралелі з натуфійською культурою Близького Сходу зустрічаються й у мезолітичній *кукрекській культурі*, поширеній на територіях степового і передгірного Криму, сучасних Запорізької та Дніпропетровської областей України. Житла носії цієї культури будували переважно наземні, з конічною покрівлею з нахилених жердин, перевитих лозою і вкритих очеретом. Свідчення цієї культурної спільноти знайдено поблизу стародавнього святилища — Кам'яної Могили (Червона Гора) і на березі Ігреньського півострова на р. Самара (південна околиця сучасного Дніпропетровська), де виявлено залишки заглиблених жител округлої форми та землеробські знаряддя. В епоху неоліту групу ігреньських стоянок заселяли носії дніпро-донецької та сурсько-дніпровської культур, а в енеоліті — можливо, середньоостогівської [15, 66], які ми розглянемо в наступних главах.

Чатал-Хююк, знайомий нам уже з першого тому, є осередком однієї з найдавніших культур на Близькому Сході й одним з перших *протоміст* світу (площа поселення, розташованого на двох пагорбах, становила 12,8 га). Нині досліджено 12 будівельних горизонтів, що охоплюють період з 6480 р. до н. е. Місто населяли близько 5–6 тис. осіб, які виготовляли кераміку, займалися землеробством, розводили дрібну й велику рогату худобу, торгували продуктами своєї праці. Поселення було обнесене глиняною стіною і складалося з невеликих одноповерхових цегляних будинків прямокутної форми з міцними гладенькими стінами без дверей і глиняними долівками, під якими ховали небіжчиків. Вхід до будинків, котрі дуже тісно прилягали один до одного, був на дахах і переважно по них здійснювався весь міський рух. У стародавньому прамісті були споруджені храми (близько 40), прикрашені головами биків, а також серіями настінних фресок і рельєфами, здебільшого календарно-зодіакального зразка. Знайдено велику кількість кам'яних статуєток, що зображували переважно Велику Богиню-Матір і Близнюків [15, 73–74; 165, 19–20], можливо тому, що період розвитку Чатал-Хююка збігався з початком зодіакальної епохи Близнюків.

Інтенсифікація землеробства спричинила згодом різке зростання населення і водночас виснаження ґрунту, що спонукало малоазійців до пошуку нових земель для подальшого розселення. Під впливом близькосхідного імпульсу в *Балкано-Дунайському регіоні* на початку VI тис. до н. е. склалася велика ранньонеолітична культурна спільність, що охоплювала кілька археологічних культур (Кереш, Старчеве, Каранове), які у другій половині VI тис. до н. е. поширилися на північний захід, північ і північний схід. Хліборобсько-скотарська економіка охопила Балкани, Подунав'я, Трансільванію. В середині V тис. до н. е. в Задунав'ї складається нова культура — *лінійно-стрічкової кераміки*, носії якої поширили відтворююче господарство на величезну територію. Процеси неолітизації Європи тривали й у мідному віці. «Одна з найблискучіших землеробських цивілізацій мідного віку представлена всесвітньо відомою трипільською культурою IV–III тис. до н. е. з центром на Правобережній Україні. Ймовірно, трипіль-

ська цивілізація (Аратта, Оріяна) стимулювала формування на території України славетної індоєвропейської спільності. Звідси індоєвропейці-арії в мідному й наступному, бронзовому віці розселилися на просторах Євразії» [15, 76].

Цих поглядів дотримується і Ю. Шилов, який вважає, що близько 6200 р. до н. е. малоазійські носії тахунівської культури, яка походить зі свідерської, встановили безпосередній зв'язок з українською Наддніпрянщиною. «До того ж святилища Кам'яної Могили почали функціонувати (а можливо, й були відомі у світі) задовго до цього, — принаймні з 11582 р. до н. е., що позначений тут (способом зіставлення циклів Місяця і Сиріуса; таке датування збереглося на Близькому Сході ще й у шумерський період) поряд із зображеннями мамонтів» [165, 20].

Кам'яна Могила — найдавніше святилище й архів Євразії

Стародавнє святилище — **Кам'яна Могила** — зберегло наскельні малюнки (петрогліфи) з епохи пізнього палеоліту (XXII—XIV тис. до н. е.) і до I тис. н. е., з чим ми вже познайомилися в першому томі нашого видання. Нині відомий досвід дешифрування *протошумерського архіву* XII—III тис. до н. е., який зберігся на стінах і табличках Кам'яної Могили, здійснений російським шумерологом українського походження А. Кіфішиним [62]. Привертає увагу дата, з якої починається ця протописемність (**11582 р. до н. е.**). Вона майже повністю відповідає одній з гіпотетичних дат загибелі платонівської *Атлантиди*. Прикметно й те, що моноліт стародавнього кам'яногомогильного святилища дуже нагадує інший, ще знаменитіший природний моноліт, з якого виготовлений давньоєгипетський *сфінкс*. Він датований, за однією з версій, 10560 р. до н. е., тобто початком зодіакальної епохи Лева, що стала, як вважають деякі дослідники, вже «*післяатлантидним*» періодом історії людства. Розглянуте нами одне з найдавніших праміст Чатал-Хююк є, очевидно, порубіжним зодіакальним періодом між водно-лунарним Раком (IX—VII тис. до н. е.) з домінуванням жіночого начала і дуальними Близнюками (VII—V тис. до н. е.) з їхньою змієподібною символікою, яка веде до патріархальної епохи Тельця (V—II тис. до н. е.), що в попередні доісторичні часи був на «другому плані».

У стародавньому святилищі Кам'яна Могила відомі нині 62 гроти й печери, а також чотири сховища *кам'яних табличок* загальною кількістю 160. На думку А. Кіфішина, «Кам'яна Могила — грандіозний стародавній архів, який дасть можливість пролити більше світла на історію цивілізації Шумеру. Але, крім того, вона — відбиток іншої, не відомої нам поки що великої культури, пов'язаної як з культурою Передньої Азії та зокрема з Шумером, так і зі світом причорноморсько-приазовських степів» [62, 27].

Найдавніші в Європі з раніше відомих знаків протошумерської писемності датуються VI тис. до н. е. — вони були зафіксовані в Угорщині та Трансільванії, на території яких у цей період процвітала культура *Кереш*. Тут і в сусідніх районах, судячи зі знайдених написів, сформувався ряд культів, позначених назвами *шумерських богів*, жерців і ритуалів. Так, виразно вимальовується культ

Кулли, архаїчного бога цегли, одного з варіантів *бога небес Ураша* (на думку А. Кіфішина, аналога грецького Геліоса — Аполлона). У написах фігурують також жрець Аратти, а *Арата* — це стародавнє найменування пекла і прабатьківщини шумерів*. Є посилання на ритуал спалювання (чи самоспалення) служителів культу. Потім, у другій половині V тис. до н. е. у сусідніх із Кереш культурах з'являються написи на посуді, що свідчать про боротьбу *західних* племен, які поклоняються Куллі, і *східних*, котрі поклоняються богині Ішхарі. Зароджуються поняття «раб плуга Країни» (на табличках східних областей) і «воїн Степу» (в написах західних областей). Виникають імена знаменитих шумерських богів — *Ана* (бога неба), *Енліля* (бога вітру, грозовиці), *Намтара* (бога долі). Третя група балкано-дунайських написів — найпізніша. Вона датується початком IV тис. до н. е. і належить культурі *Сакалхат-Тиса* (бл. 4200–3800 рр. до н. е.). Якщо попередня група походила з Трансільванії, центрального Подунав'я, то ця — з його південно-східного району [62, 48–54].

Балкано-дунайські написи VI–IV тис. до н. е., як видно з наведеного розмежування *трьох хронологічних груп*, поступово спускаються з північних і північно-західних областей до південних і південно-східних, до Румунії та Болгарії. Водночас, зазначає А. Кіфішин, археологічні дані про *рух переселенців з Малої Азії* свідчать про протилежний напрямок: з південного сходу, з Мерсина (VI тис. до н. е.) до північного заходу, локалізованого в районах Старчеве–Кереш (бл. середини V тис. до н. е.); друга південно-східна хвиля з Хаджилара рухалася в Трансільванію, починаючи з культури Вінча (бл. середини V тис. до н. е.); нарешті третя, що йшла через грецькі центри Диміні-Одзакі на північ, у Сакалхат-Тису, закінчилася на початку IV тис. до н. е. Отже, на думку А. Кіфішина, основний маршрут переселення з Малої Азії на Балкани й у Подунав'я не міг бути пов'язаний з поширенням писемності, оскільки вона поширювалася у **протилежному напрямку**, і тому переселенці з Малої Азії цю писемність із собою принести не могли. Проте, якщо взяти до уваги всі найдавніші райони виявлення писемних знаків — від Намасги на сході (Середня Азія), Елама на півдні, Трої на південному заході, Кереш на заході — то виявиться, що всі вони мають дотичність до *протошумерського письма*, названого так через його близькість до шумерського, але зафіксованого на значно архаїчніших щаблях розвитку (багато знаків-символів існують ще на рівні піктограм). Усі зазначені території виявлення архаїчних письмен тяжіють до певного центру, і цим центром, на переконання А. Кіфішина, є саме **Кам'яна Могила** у Приазовському степу — грандіозне святилище з власним письмовим архівом, однаково віддалене і від Середньої Азії, і від Балкан і Подунав'я, а також від малоазійського прото-Елама [62, 55–57].

Найдавніші письмові зображення Кам'яної Могили датуються, як зазначалося, XII тис. до н. е., і це стародавнє святилище через винятковість свого походження, функції та форми, могло бути своєрідною «Меккою» народів глибокої давнини, воно мало, очевидно, назву *Шунун*, що в перекладі з протошумерської означало «Рука Цариці», або, в контексті архаїчних часів, «Закони пекла» (Кам'яною Могилою її назвали пізніше, вже в середньовіччя, вважаючи, що під цими руїнами загинув один з тюркських богатирів).

* Назва прабатьківщини шумерів — Аратта — співзвучна з назвою гори у кряжі Гіндукушу-Аріатта (можливо, Арійська Аратта), де, за асиро-вавилонськими переказами, зупинився корабель Утнапішти — шумеро-аккадського героя Всесвітнього потопу.

Найстародавнішим періодом, до якого належать «сюжетні» записи Кам'яної Могили, А. Кіфішин вважає 6137—5702 рр. до н. е., тобто початок зодіакальної епохи Близнюків, з якою, імовірно, співвідноситься й напис: «(це) Змія, (це) запряжка двох биків» [62, 96—97]. Тут зустрічаються свідчення того, що «змія з Безодні» залежна від Свині (крокодил і семиголова «змія з Безодні» — «(це боги) Свині, Свині льодяного болота»), а всесильний шумерський бог *Енкі* згадується в кам'яномогильних написах не як владика, а лише як слуга *Ішкура* — архаїчного бога грозовиці. Одна з кам'яних брил зберегла текст, що доводить спорідненість з міфом про Троянську війну, де йдеться про десятилітню боротьбу *двох рогів*, а інша оповідає про суд богів над головним божеством шумерів — *Енлілем*, відправленим на човні в потойбічний світ (у кам'яномогильних написах Енліль іноді тотожний ведмедеві — одному з основних тотемів доісторичного періоду, синові небесного бога, що вмирає і воскресає, вигнаному згодом за провини з неба на землю). Із шумерського епосу «Енліль і Нінліль», котрий виник значно пізніше від кам'яномогильних написів, ми довідуємося, що бог Енліль справді був засуджений підземними *богами-аннунаками* за зваблення на пустельному березі ріки неповнолітньої дівчини Нінліль [62, 58—59, 81, 94, 114, 125].

Свиня, як і *Ведмідь*, є, безсумнівно, архаїчним могутнім божеством, яке походить від доісторичного родового тотема. Свиня відома тим, що її «резиденція» була в західній частині шумеро-вавилонського зоряного неба (наприклад, у стародавніх ворожіннях про неї повідомляється: «Коли зірки «Морозної Свині» сяють, у Країні буде гарний врожай, але в Країні будуть і померлі»). Ця «Свиня льодяного болота», або «Морозна Свиня» була пов'язана зі сферою народження душ і, безсумнівно, більш пізні Інанна-свиня чи богиня-свиня в давньогрецьких міфах (Деметра, Кора, Афродіта) були лише спадкоємицями могутньої *протошумерської богині* [62, 217, 590].

Проте найцікавіші написи цього періоду (тобто початку зодіакальної епохи Близнюків) містять повідомлення про *дві міфічні династії богів-царів*: про династію «мурах» і династію «черв'яків» (так їх назвав А. Кіфішин за провідними ритуальними фігурами). Ці дві династії не є чимось винятковим у наших уявленнях про стародавній світ, а навпаки — цілком відповідають традиційній схемі: дві міфічні династії відомі в дофараоновому Єгипті, в давньогрецькій традиції, у шумерських містах-державках. *Перша династія* правила, згідно з кам'яномогильними написами та клинописним архівом із шумерського міста Джемдет-Насра, з 6003 р. до 4231 р. до н. е., *друга* — з 4231 р. до 3452 р. до н. е. (у стародавніх греків, відповідно, з 6217 р. до 4231 р. до н. е. і з 4231 р. до 3111 р. до н. е.*), а в стародавніх єгиптян, як і в протошумерів, другу династію відкриває місячний бог: Тот і Сін). Названі дві династії, мабуть, не тільки взаємодоповнювалися, а й «протиставлялися» одна одній. А нагадують вони двоєдність відомих у шумеро-вавилонському ритуалі *тотемів-змій*, які, зливаючись, утворюють двоєдине тіло з двома головами [62, 251—255]. Це, на наш погляд, дуже відповідає міфопоетичному символізму зодіакальної епохи Близнюків, яка передусе епосі появи великих цивілізацій давнини, що торують свій історичний шлях уже під знаком Бика (Тельця).

* Прикметно, що завершення правління другої міфічної династії у стародавніх греків (3111 р. до н. е.) збігається приблизно з початком каліюги стародавніх індусів (3102 р. до н. е.) і початком хронології стародавніх майя (3113 р. до н. е.). Можливо, зазначена міфологічна хронологія була відома багатьом стародавнім народам ще з доісторичних часів.

Саме в цю «близнюкову» передцивілізаційну епоху і розквітла висока культура *Кукутені-Трипілля* як передвісниця великого цивілізаційного зрушення в історії людства, зумовленого, як завжди, не тільки внутрішніми еволюційними процесами, а й космічно-зовнішніми, відомими нам як явище зміни зодіакальних епох.

Щоб краще зрозуміти подальше просування європеоїдних народів шляхами своєї національної історії, у наступних главах ми стисло розглянемо антропологічні підстави появи різних європеоїдних рас, деякі аспекти їхнього етнолінгвістичного розвитку, а також процеси раннього етногенезу на території України — колиски передцивілізаційного розвитку людства.

Глава 8

АНТРОПОЛОГІЯ ЄВРОПЕОЇДІВ

Відповідно до новітніх генетичних досліджень були висловлені припущення про походження всього сучасного людства близько 250 тис. років тому (тобто ще за часів появи неандертальців) від однієї темношкірої (очевидно, австралоїдної) праматері та невеликої групи чоловічих предків (а всього населення нинішньої Європи — близько 40 тис. років тому, як припускають, від семи «праматерів»). Ці дані певною мірою узгоджуються і з розглянутими нами біблійними сказаннями, одна з інтерпретацій яких полягає в тому, що від праматері Єви з'явилися два відмінних один від одного нащадки (Каїн і Абель), позаяк, очевидно, в їхньому зародженні брали участь два так само різних чоловічих предки («стародавній Змій» і Адам). Можливо, це якоюсь мірою відповідає справжній ситуації раннього антропогенезу, коли, наприклад, могло відбуватися змішання архантропів з палеоантропами, а останніх — з людьми сучасного виду, що зумовлювало появу *расових відмінностей*, які трансформувалися внаслідок наступних багаторазових змішань у величезне етнічне розмаїття сучасного людства.

Дійсно, одні антропологи припускають, що відомі нам *великі людські раси* почали складатися ще в архантропів у кількох центрах Африки, Європи й Азії, інші вважають, що расова диференціація відбувалася значно пізніше, вже після утворення людини сучасного виду в Східному Середземномор'ї та сусідніх областях Південної Європи, Північної та Східної Африки, а також Західної Азії. До того ж, починаючи з кінця палеоліту, в людей сучасного виду виникли **два осередки** расоутворення: *західний* — на північному сході Африки і південному заході Азії та *східний* — на сході й південному сході Азії. Пізніше різні популяції людей, розселяючись земною кулею, змішувалися між собою і розпадалися на сучасні людські раси [97, 19–21]. Інакше кажучи, прихильники як поліцентричної, так і моноцентричної антропологічних теорій сходяться на існуванні в доісторичні часи різних осередків расоутворення, що передбачає участь у їх-